

Stupanj obrazovanja roditelja djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG i vrijeme uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak

Božić, Magdalena; Ištvanfi, Ivona; Martinović, Ana-Marija; Stipić Lihić, Ana

Source / Izvornik: **Logopedija, 2022, 12, 71 - 76**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.31299/log.12.2.4>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:257:847802>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Repository / Repozitorij:

[SUVAG Polyclinic Repository](#)

Magdalena Božić**Ivona Ištvanfi****Ana-Marija Martinović****Ana Stipić Lihić**

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Dječji vrtić Poliklinike SUVAG, Služba za medicinsku rehabilitaciju djece predškolske dobi, Ljudevita Posavskog 10, 10000 Zagreb

Stupanj obrazovanja roditelja djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG i vrijeme uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak

Educational Level of Parents Whose Children are Involved in Department for Rehabilitation and Education of Preschool Children at The SUVAG Polyclinic and Time of Involvement in Diagnostic and Rehabilitation Process

Izvorni znanstveni rad: UDK: 376:373.2-055.52

DOI: <https://doi.org/10.31299/log.12.2.4>**Sažetak**

Istraživanja dovode u vezu niži stupanj obrazovanja majke s povećanim rizikom za razvoj jezično-govornih teškoća (Campbell i sur., 2003; Stanton-Chapman i sur., 2002). Prvi je cilj ovog istraživanja - ispitati postoje li razlike u stupnju obrazovanja roditelja djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG u odnosu na roditelje djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Uzorak sudionika sastoji se od dvije skupine, 207 djece s prebivalištem u Gradu Zagrebu uključene u kompleksnu rehabilitaciju u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG u posljednje dvije godine, te jednak broj djece uključene u 5 vrtića Grada Zagreba, izjednačenih po dobi. Drugi je cilj ovog istraživanja - ispitati u kojoj se kronološkoj dobi djeca s poremećajima komunikacije, jezika i govora uključuju u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG s obzirom na prethodnu uključenost u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Svrha je ovog istraživanja - pridonijeti spoznajama o povezanosti stupnja obrazovanja roditelja djece s poremećajima komunikacije, jezika i govora, te vremenu uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak s obzirom na prethodnu uključenost u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Rezultati istraživanja pokazuju da postoji statistički značajna razlika u stupnju obrazovanja roditelja djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG u odnosu na roditelje djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Djeca koja su prethodno bila uključena u sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, kasnije se uključuju u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG u odnosu na djecu koja prethodno nisu pohađala redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

Gljučne riječi:

Dječji vrtić Poliklinike SUVAG, stupanj obrazovanja roditelja, vrijeme uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak, predškolski odgoj i obrazovanje, jezično-govorne teškoće

Summary

Studies link a lower level of maternal education with an increased risk of developing language and speech difficulties in children (Campbell et al., 2003; Stanton-Chapman et al., 2002). This study was therefore performed to examine whether there are differences in educational level of parents of children involved in the Department for Rehabilitation and Education of Preschool Children at the SUVAG Polyclinic and parents of children involved in regular preschool facilities. This study includes data for 207 children, residents of Zagreb, who have been involved in complex rehabilitation in the Department for Rehabilitation and Education of Preschool Children at the SUVAG Polyclinic for the previous two years and the equivalent number of children involved in 5 preschool facilities from different areas of Zagreb. The children are equal by age variable. The second aim of this study is to question the age of children with communication, speech and language disorders when being involved in diagnostic and rehabilitation process considering their previous involvement in regular preschool facility. Purpose of this study is to contribute to current knowledge about the connection between educational level of parents and speech and language difficulties and time of involvement in diagnostic and rehabilitation process considering previous involvement in regular preschool facility. Results of this study show statistically significant difference in educational level between parents of children involved in the Department for Rehabilitation and Education of Preschool Children at the SUVAG Polyclinic and parents of children involved in regular preschool facilities. Children who were previously involved in regular preschool facility begin diagnostic and rehabilitation process at the SUVAG Polyclinic at a later age in comparison to children who were previously not involved in regular preschool facility.

Keywords:

Department for Rehabilitation and Education of Preschool Children at the SUVAG Polyclinic, parental education level, time of entering the diagnostic-rehabilitation system, preschool education, speech and language disorders

UVOD

U populaciji djece između 4 i 5 godina, kod 7,58 % djece uočeno je odstupanje u jezičnom razvoju. To znači da će prilikom polaska u školu, otprilike, dvoje od 30 učenika u razredu imati teškoće u svladavanju jezika koje će utjecati na njihov akademski uspjeh (Norbury i sur., 2016). Osim svladavanja školskog gradiva, jezično-govorni status utječe i na socioemocionalni razvoj (Nelson i sur., 2011). Prema tome, vrlo je važno uočiti, i ako je moguće, umanjiti utjecaj rizičnih čimbenika za razvoj poremećaja. Mnoga istraživanja usmjerena su proučavanju potencijalnih rizičnih čimbenika povezanih s teškoćama u razvoju jezika i govora (Campbell i sur., 2003; Stanton-Chapman i sur., 2002). Rano prepoznavanje teškoća u razvoju jezika i govora važno je kako bi se dijete moglo što prije uključiti u terapijski postupak?

Socioekonomski status obitelji jedan je od čimbenika koji utječe na cjelokupni djetetov razvoj. Definicije socioekonomskog statusa su različite, no on se najčešće definira obrazovanjem, prihodima i zanimanjem. Stupanj obrazovanja važan je pokazatelj socioekonomskog statusa jer je povezan s prihodima, životnim stilom i zdravljem pojedinca (Baker, 2014). U većini istraživanja jezično-govornih teškoća prikupljali su se podaci o stupnju obrazovanja majki. Obrazovanje majke najčešće se uzima kao mjera socioekonomskog statusa, to je točniji i stabilniji čimbenik u odnosu na zanimanje i prihode (Bornstein i sur., 2003; Grossman, 2000; prema Delgado i sur., 2005). Istraživanja navode povezanost nižeg stupnja obrazovanja majke s povećanim rizikom za razvoj jezičnih i govornih teškoća (Campbell i sur., 2003; Stanton-Chapman i sur., 2002). Socioekonomski status obitelji važan je prediktor dječjeg razvoja, osobito jezičnog razvoja (Hoff, 2003). Djeca iz obitelji s višim socioekonomskim statusom vjerojatno će manje imati jezične teškoće u dobi od 18 mjeseci do osme godine (Riberio i sur., 2022).

Veza između socioekonomskog statusa i djetetovih jezičnih sposobnosti u dobi od 36 mjeseci proizlazi iz međudjelovanja socioekonomskog statusa, roditeljskih obilježja i djetetovih jezičnih sposobnosti (Raviv i sur., 2004). Jedno od obilježja koje utječe na djetetove jezične sposobnosti je obrazovanje majke. Čini se da educiranije majke imaju educiranije supruge, veće prihode, spremnije su ulagati u knjige, edukacije i materijale za svoju djecu, to bi moglo objasniti utjecaj majčinog obrazovanja na djetetov kognitivni razvoj (Carneiro i sur., 2013). Hoff (2003) je istraživala mehanizme putem kojih socioekonomski status roditelja utječe na razvoj djetetovog ekspresivnog rječnika. Navodi da socioekonomski status roditelja utječe na maminški govor, odnosno na način na koji se roditelji obraćaju djetetu, a da maminški govor utječe na razvoj jezika. Djeca čiji roditelji koriste duže iskaze brže bogate svoj rječnik. Visokoobrazovane majke proizvode više iskaza, imaju veću prosječnu duljinu iskaza, koriste raznolikije riječi, imaju više kontekstualno povezanih odgovora u odnosu na majke sa srednjom stručnom spremom. Obrazovaniji roditelji stvaraju bogatije i kompleksnije jezično okruženje za djecu.

Socioekonomski status obitelji tijekom ranog djetinjstva povezan je s razvojem neurokognitivnih sustava poput pamćenja, izvršnih funkcija i jezika. Prema longitudinalnom istraživanju Romeo i sur. (2022), djeca iz obitelji s višim socioekonomskim statusom inicijalno imaju bolje jezične vještine i izvršne funkcije od djece iz obitelji s nižim socioekonomskim statusom, ali on nije povezan sa stopom njihovog razvoja u dobi između 3 i 5

godina. Međutim, autori navode da je razvoj izvršnih funkcija pod utjecajem ranog jezičnog razvoja, te se nejednakosti u izvršnim funkcijama, s obzirom na socioekonomski status, dijelom mogu objasniti razlikama u jezičnim kompetencijama u ranom djetinjstvu. Piccolo i sur. (2016) navode umjerenu povezanost s dječjom izvedbom na testovima radnog pamćenja, jezičnim testovima i testovima koji procjenjuju izvršne funkcije, osobito kod djece između 6 i 12 godina. Rezultati pokazuju da povezanost socioekonomskog statusa i kognicije opada nakon devete godine.

Prema istraživanju Pace i sur. (2017), tri su potencijalna kanala putem kojih socioekonomski status može utjecati na jezični razvoj: obilježja djeteta, interakcija roditelj-dijete i dostupnost sredstava za učenje. Mnoga obilježja djeteta su važna za jezični razvoj, primjerice, fizičko i mentalno zdravlje, socio-emocionalne vještine, ali kao najvažniji ističu se procesi učenja djeteta. Jedni procesi obuhvaćaju brzinu i točnost kojom dijete sluša i razumije ono što čuje, a drugi se odnose na strategije kojima dijete usvaja nove riječi i gramatičke strukture. Socioekonomski status povezan je s procesima koji podupiru jezični razvoj, te s nekoliko ključnih značajki interakcija roditelj - dijete, uključujući kvalitetu i kvantitetu jezika kojom je dijete izloženo i uzajamnost interakcija.

Sustav predškolskog odgoja i obrazovanja dugoročno pozitivno utječe na obrazovne i socijalne ishode djece (Barnett, 1992; prema Melhuish, 2011), te je financijski isplativ (Heckman, 2006). Sustav predškolskog odgoja i obrazovanja obuhvaća stručnjake koji su educirani za poticanje cjelokupnog dječjeg razvoja, ali i za prepoznavanje teškoća u razvoju. Kada stručnjaci uoče odstupanja u razvoju mogu na njih upozoriti roditelje, savjetovati ih, pružiti djetetu odgovarajuću podršku, i ako je potrebno - uputiti roditelje na pronalazak podrške unutar drugih sustava.

U Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG provodi se dijagnostika i rehabilitacija slušanja, govora i jezika djece rane i predškolske dobi. Kompleksni rehabilitacijski program obuhvaća rehabilitaciju te odgoj i obrazovanje djece s oštećenjem sluha i jezično-govornim poremećajima, a rad stručnjaka temelji se na načelima verbotonalne metode. Uz rehabilitaciju slušanja, jezika i govora programom se nastoji pripremiti djecu na inkluziju u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja i redovne škole.

Cilj i hipoteze istraživanja

Ciljevi su ovog rada - utvrditi postoje li razlike u stupnju obrazovanja roditelja djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG u odnosu na roditelje djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja te ispitati u kojoj se kronološkoj dobi djeca s poremećajima komunikacije, jezika i govora uključuju u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak s obzirom na prethodnu uključenost u redovan sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

Prema ciljevima istraživanja postavljene su dvije hipoteze:

H1: Statistički je značajna razlika u stupnju obrazovanja između roditelja djece uključene u DV Poliklinike SUVAG i roditelja djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Roditelji djece uključene u DV Poliklinike SUVAG statistički značajno imaju niži stupanj obrazovanja od roditelja djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

H2: Statistički je značajna razlika u vremenu uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak, ovisno o djetetovoj prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Djeca koja su prethodno bila uključena u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, uključena su u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG u nižoj kronološkoj dobi, odnosno ranije od djece koja nisu pohađala redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

Metoda

Uzorak

Istraživanjem je obuhvaćeno ukupno 414 djece predškolske dobi i njihovih roditelja s prebivalištem na području Grada Zagreba. Polovina djece (N=207) uključena je u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG, dok je druga polovina (N=207) uključena u redovne vrtiće Grada Zagreba. Vrtići koje pohađaju djeca smješteni su u gradskim četvrtima Sesvete, Gornja Dubrava, Novi Zagreb – Zapad, Gornji grad – Medveščak i Trešnjevka - Sjever. Djeca su izjednačena po dobi (srednje i starije vrtičke skupine). Djeca iz redovnog sustava predškolskog odgoja i obrazovanja koja su uključena u istraživanje urednog su razvoja prema podacima stručnog tima. Prosječna dob uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG je 3 godine i 8 mjeseci (M=3 godine i 8 mjeseci, SD=1 godina i 1 mjesec). Najmlađem uključenom djetetu bilo je 18 mjeseci, a najstarijem šest godina i šest mjeseci. Od 207 djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG, 77 djece nije pohađalo redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja (39 od njih korisnici su mjere roditelj-odgojitelj) prije uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak.

Instrumenti

Za potrebe istraživanja korišteni su interni dostupni podaci o roditeljima i djeci. Podaci uključuju dio anamnestičkih podataka, koje roditelji prilažu prilikom upisa u kompleksni rehabilitacijski postupak Dječjeg vrtića Poliklinike SUVAG i redovne vrtiće Grada Zagreba. Prikupljeni su podaci o stupnju obrazovanja roditelja, kronološkoj dobi njihova djeteta u trenutku pristupanja dijagnostičko-rehabilitacijskom postupku, informacija o prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

Metode obrade podataka

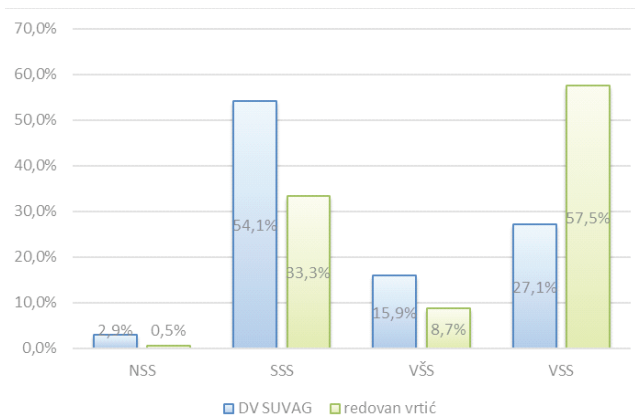
Za statističku obradu podataka korišten je IBM SPSS 23 program. Deskriptivni rezultati prikazani su frekvencijama i postocima, aritmetičkom sredinom sa standardnom devijacijom i rasponom rezultata. Analizirani su podaci o stupnju obrazovanja (niska, srednja, viša i visoka stručna sprema), podaci o kronološkoj dobi u kojoj su djeca inicijalno uključena u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak unutar Poliklinike SUVAG, podaci o prethodnom pohađanju redovnog sustava predškolskog odgoja i obrazovanja. Hipoteza o postojanju statistički značajne razlike u stupnju obrazovanja između roditelja djece uključene u DV Poliklinike SUVAG i roditelja djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, testirana je hi-kvadrat testovima. Hipoteza o postojanju statistički značajne razlike u vremenu uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak, ovisno o djetetovoj prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, testirana je neparametrijskom zamjenom za t-test za nezavisne uzorke, Mann-Whitney U testom.

Postupak

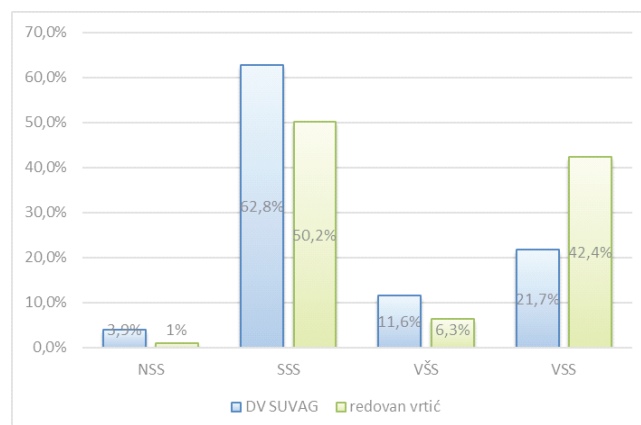
Podaci su prikupljeni u razdoblju od prosinca 2021. do ožujka 2022. godine. Istraživanjem su obuhvaćena djeca koja su pohađala Dječji vrtić Poliklinike SUVAG u pedagoškim godinama 2020./2021. i 2021./2022., te nasumično odabranih 207 od 250 djece iz pet redovnih vrtića Grada Zagreba (50 djece po vrtiću) iz različitih dijelova grada Zagreba. Roditeljima djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG elektroničkim putem su uručeni obrasci za suglasnost korištenja podataka. Roditelji koji su pristali sudjelovati u istraživanju ušli su u uzorak sudionika. Služba za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Gradskog ureda za odgoj i obrazovanje Grada Zagreba dala je suglasnost za upotrebu podataka o stupnju obrazovanja roditelja nasumično odabranih 250 djece iz 5 vrtića, a iz tog je uzorka nasumično odabrano 207 djece. Podaci su kodirani i analizirani isključivo na grupnoj razini, pritom štiteći individualne podatke djece i roditelja bez prikazivanja ostalih podataka. Za potrebe istraživanja svi podaci korišteni su anonimno.

Rezultati i rasprava

Istraživanjem su obuhvaćeni podaci o stupnju obrazovanja majke i oca djece uključene u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG i djece uključene u redovne vrtiće Grada Zagreba. *Slike 1. i 2.* prikazuju podjelu roditelja po stupnju obrazovanja izraženu u postocima.

Slika 1. Podjela po stupnju obrazovanja - majka

Slika 1. Podjela po stupnju obrazovanja - otac

Kao što je vidljivo iz *slike 1.* i *slike 2.*, u Dječji vrtić Poliklinike SUVAG uključeno je više djece roditelja koji imaju nižu, srednju i višu stručnu spremu, dok je u redovne vrtiće uključeno više djece roditelja koji imaju visoku stručnu spremu. Kako bi se provjerilo odstupaju li ti podaci statistički značajno od očekivanih proporcija unutar grupa, te kako bi se testirala prva hipoteza koja je glasila da postoji statistički značajna razlika u stupnju obrazovanja između roditelja djece uključene u DV Poliklinike SUVAG i roditelja djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, napravljena su dva hi-kvadrat testa. Rezultati se nalaze u *tablici 1.*

S obzirom na značajnost hi-kvadrata, zaključak je da se roditelji djece uključene u DV Poliklinike SUVAG statistički

Tablica 1. Razlika u stupnju obrazovanja majki i očeva djece uključene u DV SUVAG i djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja (RsPOO), $N=414$

		DV SUVAG	RsPOO	χ^2	df	p
Stupanj obrazovanja majke	NSS	6	1	40,88	3	0,000
	SSS	112	69			
	VŠS	33	18			
	VSS	56	119			
Stupanj obrazovanja očevi	NSS	8	2	23,35	3	0,000
	SSS	130	103			
	VŠS	24	13			
	VSS	45	87			

Napomena: NSS – niža stručna sprema, SSS – srednja stručna sprema, VŠS – viša stručna sprema, VSS – visoka stručna sprema, χ^2 - rezultati hi kvadrat testa, df - stupnjevi slobode, p - statistička značajnost

značajno razlikuju od roditelja djece uključene u redovne vrtiće prema stupnju obrazovanja. Statistički značajno više majki djece uključene u DV SUVAG ima srednju stručnu spremu i statistički značajno manje majki djece uključene u DV SUVAG ima visoku stručnu spremu u odnosu na majke djece uključene u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Statistički značajno manje očeva djece uključene u DV SUVAG ima visoku stručnu spremu u odnosu na očeve djece iz redovnog sustava predškolskog odgoja i obrazovanja.

Prema drugoj hipotezi postoji statistički značajna razlika u vremenu uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak, ovisno o djetetovoj prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Pretpostavka je da su djeca koja su prethodno bila uključena u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, uključena u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u nižoj kronološkoj dobi, odnosno ranije od djece koja nisu pohađala redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Normalnost distribucije provjerena je Kolmogorov-Smirnovljevim testom, koji je pokazao da rezultati na varijabli *dob uključivanja* u dijagnostičko-rehabilitacijski sustav značajno odstupaju od normalne distribucije ($M=45,01$, $SD=13,04$, $p<0,01$). Zbog toga je hipoteza testirana neparametrijskim Mann-Whitney U testom. U *tablici 2.* prikazane su razlike u dobi uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak, ovisno o prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

Dobivena je statistički značajna razlika u dobi uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG,

Tablica 2. Razlika u dobi uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak, ovisno o prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja (RsPOO), $N=207$

Prethodno pohađali RsPOO	N	Aritmetička sredina rangova	Suma rangova	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
DA	130	93,18	7175,00	4172,000	7175,000	-2,002	0,044
NE	77	110,41	14353,00				

ovisno o prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja ($U=4172,000$, $p<0,05$). Djeca koja prethodno nisu pohađala redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja uključivala su se ranije u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG u odnosu na djecu koja su pohađala redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja.

Svrha je ovog istraživanja - pridonijeti spoznajama o povezanosti stupnja obrazovanja roditelja i poremećaja komunikacije, jezika i govora, te o razlici u vremenu uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak s obzirom na prethodnu uključenost u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Rezultati pokazuju da se roditelji djece uključene u DV Poliklinike SUVAG statistički značajno razlikuju od roditelja djece uključene u redovne vrtiće prema stupnju obrazovanja. U Dječji vrtić SUVAG uključeno je više djece roditelja koji imaju nižu, srednju i višu stručnu spremu, dok je u redovne vrtiće uključeno više djece roditelja koji imaju visoku stručnu spremu. Prilikom interpretacije ovih rezultata moramo biti oprezni jer istraživanje obuhvaća samo roditelje djece s područja Grada Zagreba. Također, u istraživanje su uključeni samo roditelji djece iz pojedinih vrtića Grada Zagreba. Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja koja govore o povezanosti stupnja obrazovanja majke i djetetovog jezično-govornog razvoja (Campbell i sur., 2003; Raviv i sur., 2004; Romeo i sur., 2022; Stanton-Chapman i sur., 2002). No, postoje i istraživanja čiji su rezultati drukčiji. Istraživanje Delgado i sur. (2005) nije pokazalo da je rizik za jezično-govorne teškoće povećan kod djece čije majke imaju srednju i nižu stručnu spremu. Kao jedan od razloga autori navode mogućnost da su jezično-govorne teškoće češće prepoznate kod djece roditelja s višim stupnjem obrazovanja. Majke s nižim stupnjem obrazovanja možda neće prepoznati djetetove teškoće ili misle da su one razvojna faza, dok su majke s višim stupnjem obrazovanja svjesnije važnosti rane intervencije i uspješnije u pronalasku podrške u zajednici. Podaci koji se prikupljaju prilikom rođenja djeteta (porođajna težina, APGAR, dob majke, obrazovanje majke, podaci o tijeku poroda, i sl.) mogu se iskoristiti za identifikaciju djece kod koje postoji veći rizik za razvoj jezično-govornih teškoća (Finkelstein i Ramey, 1980; prema Delgado i sur., 2005). Stručnjaci mogu iskoristiti spoznaje o rizičnim čimbenicima i prepoznati djecu čiji je razvoj potrebno pratiti, te savjetovati njihove roditelje o stvaranju poticajnog okruženja za razvoj jezika i govora (Delgado, Vagi i Scott, 2005). Istraživanja pokazuju da se kod djece s kašnjenjem u jezičnom razvoju koja su bila uključena u ranu intervenciju u dobi od godinu dana do tri godine, smanjuje potreba za obrazovnim prilagodbama i podrškom u školskoj dobi u odnosu na djecu koja nisu bila uključena u ranu intervenciju (van Agt i sur., 2007). Navedeno ukazuje na potrebu provedbe istraživanja, koje bi obuhvatilo djecu i roditelje na razini Republike Hrvatske s ciljem pravodobnog prepoznavanja rizičnih čimbenika i razvijanja programa edukacije roditelja. Primjer je pilot-istraživanje, koje su Suskind

i sur. (2016) proveli kako bi razvili i procijenili učinkovitost intervencije, osmišljene s ciljem proširivanja znanja roditelja lošijeg socioekonomskog statusa o jezičnom razvoju. Osmislili su osam intervencijskih modula koji su implementirani tijekom osam posjeta educiranog trenera, koji je s roditeljima radio "jedan na jedan". Cilj je bio promijeniti jezični input roditelja. Iako je provedeno na malom uzorku, ovo istraživanje je pokazalo da ovakve intervencije pridonose roditeljskom znanju o razvoju jezika kod djece. Ponašanje roditelja u interakciji s djetetom promijenilo se kratkoročno (tijekom intervencije), ali njihovo znanje o dječjem jezičnom razvoju pokazalo je kontinuirano povećanje koje je trajalo i četiri mjeseca nakon završetka intervencije. Navedeno pokazuje da je lakše utjecati na znanje roditelja nego na njihovo ponašanje. Ove spoznaje su važne kako bi se obiteljima kod kojih postoji rizik pružila odgovarajuća podrška. Podrška može uključivati intenzivne programe kućnih posjeta obiteljima s višim rizikom, pružanje usluga u ustanovama primarne zdravstvene zaštite - kao što su pedijatrijske ambulante, te visokokvalitetne programe rane skrbi i obrazovanja.

Istraživanje pokazuje da postoji statistički značajna razlika u dobi uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG, ovisno o prethodnoj uključenosti u redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, no u smjeru suprotnom od očekivanog. Djeca koja prethodno nisu pohađala redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, uključivala su se ranije u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak u Poliklinici SUVAG u odnosu na djecu koja su pohađala redovan sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Prikupljeni podaci ukazuju na potrebu za daljnjim istraživanjima o logopedskom radu unutar predškolskih ustanova. Sustav trijaže u predškolskoj dobi je nužan, ali očito nedostatan u gradskim ustanovama. Prema podacima Gradskog ureda za predškolski odgoj i obrazovanje, u pedagoškoj godini 2021./2022. u zagrebačkim gradskim vrtićima upisano je 30.688 djece, a zaposlena 54 logopeda. Dakle, jedan logoped je zadužen za 568 djece predškolske dobi, što uvelike objašnjava česti izostanak pravodobne trijaže i uključivanja u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak. Također, postoji mogućnost da su djeca koja su ranije uključena u dijagnostičko-rehabilitacijski postupak, a nisu pohađala redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, u ranijoj dobi imala izraženije teškoće koje su onda roditelji i/ili pedijatri ranije prepoznali. U odnosu na djecu s određenim razvojnim teškoćama, naprimjer djecu sa sindromom Down ili djecu s poremećajem iz spektra autizma, kod koje su uočljivija razlikovna fizička ili bihevioralna obilježja, kod djece s razvojnim jezičnim poremećajem klinička slika je suptilnija (Wittke i Spaulding, 2017). Jedna od mogućnosti je i da će visokoobrazovani roditelji prije odabrati redovni sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, kako bi izbjegli stigmatizaciju koja se veže uz specijalizirane ustanove. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za sveobuhvatnijim i detaljnijim istraživanjima u budućnosti.

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja upućuju na važnost educiranja roditelja nižeg stupnja obrazovanja o poremećajima komunikacije, jezika i govora, te ističu potrebu za sustavnom podrškom u poticanju jezično-govornog razvoja. Podizanje svijesti o rizičnim čimbenicima poput nižeg stupnja obrazovanja služi prevenciji, odnosno pravodobnom uključivanju rizičnih skupina u sustav podrške. Preventivno djelovanje je ključ prosperiteta, zaključak

je ovog istraživanja, kao i mnogih dosad. Kvalitetnija suradnja stručnjaka različitih profila, uključenih u rani dječji razvoj i otvaranje novih radnih mjesta unutar predškolskog sustava odgoja i obrazovanja, dugoročno dovode do većih mogućnosti u okviru trijaže i intervencije i u konačnici do rasterećenja zdravstvenog sustava, a sve to pridonosi boljitku naših najmlađih i njihovih roditelja.

LITERATURA

- Baker, E. H. (2014). *Socioeconomic Status, Definition*. John Wiley & Sons, Ltd.
- Campbell, T. E., Dollaghan, C. A., Rockette, H. E., Paradise, J. L., Feldman H. M., Shriberg, L. D., Sabo, D. L. & Kurs-Lasky, M. (2003). Risk Factors for Speech Delay of Unknown Origin in 3-Year-Old Children. *Child Development*, 74(2), 346-357. DOI:10.1111/1467-8624.7402002
- Carneiro, P., Meghir, C. & Pary, M. (2013). Maternal education, home environments and the development of children and adolescents. *Journal of the European Economic Association*, 11(1), 123-60. DOI:10.1111/j.1542-4774.2012.01096.x
- Delgado, C. E. F., Vagi S. J. & Scott, K. G. (2005). Early Risk Factors for Speech and Language Impairments. *Exceptionality*, 13(3), 173-191. DOI:10.1207/s15327035ex1303_3
- Heckman, J. J. (2006). Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. *Science*, 312, 1900-1902. DOI:10.1126/science.1128898
- Hoff, E. (2003). The Specificity of Environmental Influence: Socioeconomic Status Affects Early Vocabulary Development via Maternal Speech. *Child Development*, 74, 1368-1378. DOI:10.1111/1467-8624.00612
- Melhuish, E. C. (2011). *Preschool Matters*. *Science*, 333, 299-300.
- Nelson, K. E., Welsh, J. A., Trup, E. M. V. & Greenberg, M. T. (2011). Language delays of impoverished preschool children in relation to early academic and emotion recognition skills. *First Language*, 31(2), 164-194. DOI:10.1177/0142723710391887
- Norbury, C. F., Gooch, D., Wray, C., Baird, G., Charman, T., Simonoff, E., Vamvakas, G., & Pickles, A. (2016). The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 57(11), 1247-1257. DOI:10.1111/jcpp
- Pace, A., Luo, R., Hirsh-Pasek, K. & Michnick Golinkoff, R. (2017). Identifying Pathways Between Socioeconomic Status and Language Development. *Annual Review of Linguistics*, 3, 285-308. DOI:10.1146/annurev-linguistics-011516-034226
- Piccolo, L. R., Artech, A. X., Fonseca, R. P., Grassi-Oliveira, R. & Salles, J. F. (2016). Influence of family socioeconomic status on IQ, language, memory and executive functions of Brazilian children. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 29(1). DOI:10.1186/s41155-016-0016-x
- Raviv, T., Kessenich, M. & Morrison, F. J. (2004). A mediational model of the association between socioeconomic status and three-year-old language abilities: the role of parenting factors. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 528-547. DOI:10.1016/j.ecresq.2004.10.007

- Ribeiro, L. A., Zachrisson, H. D., Nærde, A., Wang, M. V., Brandlistuen, R. E. & Passaretta, G. (2022). Socioeconomic disparities in early language development in two norwegian samples. *Applied Developmental Science*. DOI:10.1080/10888691.2022.2051510
- Romeo, R. R., Flournoy, J. C., McLaughlin, K. A. & Lengua, L. J. (2022). Language development as a mechanism linking socioeconomic status to executive functioning development in preschool. *Developmental Science*, 25(5). DOI:10.1111/desc.13227
- Stanton-Chapman, T. L., Chapman, D. A., Bainbridge, N. L. & Scott, K. G. (2002). Identification of early risk factors for language impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 23(6), 390–405. DOI:10.1016/s0891-4222(02)00141-5
- Suskind, D., Leffel, K., Graf, E., Hernandez, M., Gunderson, E., Sapolich, S., G., Suskind, E., Leininger, L., Goldin-Meadow, S. & Levine, S. (2016). A parent-directed language intervention for children of low socioeconomic status: A randomized controlled pilot study. *Journal of Child Language*, 43(2), 366-406. DOI:10.1017/S0305000915000033
- van Aagt, H.M., van der Stege, H. A., de Ridder-Sluis, H., Verhoeven, L. T. & de Koning, H. J. (2007). A cluster-randomized trial of screening for language delay in toddlers: effects on school performance and language development at age 8. *Pediatrics*, 120(6), 1317-25. DOI:10.1542/peds.2006-3145
- Wittke, K. & Spaulding, T. (2017). Which Preschool Children With Specific Language Impairment Receive Language Intervention? *Language Speech and Hearing Services in Schools*, 49(1). DOI:10.1044/2017_lshss-17-0024